

Питання взаємовідносин зарубинецького населення і населення Подністров'я та Подунав'я заслуговує на увагу та вимагає серйозної розробки.

У доповідях вчених Болгарії, Румунії, Югославії, Польщі, Німецької Демократичної Республіки розглядалися питання заселення слов'янами Подунав'я, Балканського півострова, території у межиріччі Одри та Ельби та їх зв'язків з іншими кочовими та осілими племенами. У процесі досліджень в останні роки археології Німецької Демократичної Республіки вдалося встановити, що слов'яни з'являються там вже у VI ст. н. е. Й. Герман, В. Крігер та інші дослідники в своїх доповідях приділили велику увагу питанням контактів слов'янського та германського населення в межиріччі Ельби та Заале. Встановлено, що на деяких поселеннях вони жили одночасно.

Проблемам формування і розвитку слов'янських держав, їх взаємовідносин з народами Європи та Азії присвятили свої доповіді радянські вчені: В. Й. Довженок, І. Д. Шноре, К. Я. Рябініна, Л. Вайткунскене, А. В. Успенська, а також спеціалісти багатьох інших країн. В. Генсель (ГНР) зробив цікаву доповідь про становлення слов'янських міст. Він виділив серед них на основі їх планування чотири різні моделі: ексцентричну, концентричну, поліцентричну і однорідну. Питанням википлення слов'янських міст, їх розвитку, забудови, фортифікаційних споруд, культурі присвятили свої доповіді члени радянської делегації на Конгресі Б. А. Колчін, М. Г. Рабинович, А. Н. Кирлічников, П. А. Рапопорт, П. П. Толочко, М. В. Седова, А. П. Куза, Є. Б. Носов. По цій проблемі виступило ряд спеціалістів Польщі, Чехословаччини, Югославії, Болгарії та інші.

Учасники конгресу ознайомилися з дослідженнями слов'янських пам'яток в Моравії і Словаччині, побували на місцях розкопок. Вони відвідали городища, поселення і могильники в Мікульчицях і Поганську на Моравії та Псці, Нітрі і Поб'єдімі в Словаччині. Ознайомилися з методикою розкопок, консервацією пам'яток та здобутими матеріалами. Чехословацькі археологи проводять розкопки широкими площами з застосуванням механізмів, що відповідає вимогам сучасної методики.

Доповіді і матеріали III Міжнародного конгресу слов'янської археології будуть опубліковані у працях конгресу. Наступний — IV Міжнародний конгрес слов'янської археології відбудеться в Болгарії у 1980 р.

В. Д. Баран, В. Й. Довженок

XIII Антропологічний конгрес у м. Брно

У вересні 1975 р. в Брно відбувся XIII Антропологічний конгрес чеських антропологів. В організації конгресу, крім Чехословацької Академії наук та провідних антропологічних центрів Праги, найактивнішу участь взяли кафедра антропології та анатомії медичного факультету університету та Моравський музей антропології «Антропос» в Брно.

За останні роки антропологічні конгреси у Чехословаччині перетворились у широковідомі міжнародні форуми, які об'єднують великі групи спеціалістів з різних європейських країн. Зокрема, учасниками XIII конгресу були антрополози з більш ніж десяти країн світу (Франції, Італії, Греції, Швейцарії, ФРН, НДР, Польщі, Угорщини, Югославії), у тому числі й радянські вчені (з Москви, Києва).

На пленарних засіданнях, які проходили в урочистій обстановці в приміщенні міської Ради м. Брно, було заслухано шість доповідей. Великий інтерес викликали доповіді відомих чеських антропологів: проф. Я. Яліника «Сучасний стан та перспективи антропології», М. Докладала «30-річчя розвитку фізіологічної антропології Чехословаччини після світової війни», проф. В. Якімова «Антропологія й суспільство».

На конгресі працювало також п'ять секцій: палеоантропології й палеопатології, фізіологічної та медичної антропології; секції морфології людини і дерматогліфіки, етичної і прикладної антропології. Відбувся і симпозіум з антропологічної методики.

У програму роботи секцій було включено понад 100 доповідей та повідомлень, а також дискусії з проблемних питань антропогенезу і палеоантропології, антропологічної методики. Ця досить широка і різноманітна програма в цілому охоплювала майже всі основні напрями сучасної антропології. Учасники конгресу ознайомилися з новим фактичним матеріалом в галузі палеоантропології, їм було продемонстровано знахідки виконаної людини. Разом з тим обговорювалися окремі питання генетики людини та медичної антропології.

У секції палеоантропології, історичної антропології та палеопатології було заслухано 24 доповіді. Кілька повідомлень було присвячено новим остеологічним матеріалам (проф. Г. Грім — НДР, проф. В. Якімов — СРСР, Е. Влчек — ЧССР). Зокрема, в доповіді Е. Влчека «Кість неандертальця з СРСР в онтогенезі» підсумовано результати порівняльно-морфологічного аналізу кісті неандертальської людини, яка була знайдена українськими археологами в 1972 р. на стоянці Заскельне VI в Криму.

Особливо цікаві палеоантропологічні повідомлення стосувались проблеми етногенетичних зв'язків давніх племен доби бронзи, раннього середньовіччя, питань демографічної структури окремих популяцій (наприклад, порушувались такі теми, як участь монголоїдного елемента в розвитку західних слов'ян; демографія населення доби раннього заліза в Польщі та ін.). Кілька виступів було присвячено палеопатологічним

змінам на остеологічному і краніологічному матеріалі (патологія та карієс зубів, трепанація черепа тощо).

Близько 30 доповідей обговорювались на секції фізіологічної та медичної антропології, яка об'єднувала підсекції генетичної антропології та серології. Більшість з них була пов'язана з питаннями антропологічного дослідження спортсменів; впливу фізичного виховання на соматичні типи; захворювань і фізичного розвитку дітей та підлітків. Деякі повідомлення чеських антропологів — це підсумки регіональних досліджень серологічних факторів у населення окремих районів ЧССР, зокрема Східної Словаччини.

На секції морфологічної антропології та дерматогліфіки порушувалась така проблематика: вікова морфологія, особливості організму в період росту, вплив соціальних і екологічних факторів на фізичний розвиток і конституцію організму та ряд інших моментів. Значна увага приділялась дерматогліфічним даним (генетичному успадковуванню дерматогліфічних ознак, статевим варіаціям та ін.). Деякі секційні доповіді викликали жваву дискусію.

Робота конгресу проходила на високому науковому рівні. Про це свідчить широке коло антропологічних проблем, застосування нових методів дослідження, цікаві ідеї, які знайшли своє відображення в численних доповідях.

Учасники конгресу мали можливість відвідати Моравський музей антропології «Антропос», де зберігаються численні палеоантропологічні і археологічні колекції. Тут відбулось також урочисте відкриття виставки «Антропологія і жіпка». Екскурсією по мальовничих місцях Південної Моравії закінчилося перебування делегатів в гостинній Чехословаччині. Вони оглянули стародавній палац в Ледніці, а також відомий національний заповідник-музей — Вали Мікульчице, до складу якого входять численні археологічні пам'ятки, слов'янське городище і місто, датовані часом Великоморавської держави (VIII—X ст.).

XIII антропологічний конгрес в Брно, робота якого була спрямована на зближення спеціалістів-антропологів різних напрямів, став значною подією в науковому житті. Бажаю було б, щоб зв'язки між антропологами Радянської України і ЧССР дедалі міцніли, набираючи двобічного характеру.

Г. П. Зіневич